

LOENENSE ENKENPAD 11 KM

7 Papiermolens

In 1740 waren er op de Veluwe wel 168 papiermolens. Rond 1900 werden, vanwege de opkomst van andere energiebronnen, veel papiermolens omgebouwd tot wasserij. Wie goed kijkt, ontdekt op verschillende plekken in en rondom Loenen kleine (soms drooggevallen) sprengbeekjes, deels goed verstoppt in struikgewas. Vlakbij Kasteel Ter Horst, komen er meerdere samen. Vroeger stonden hier twee papiermolens (in 1832 telde Loenen 10 papiermolens). Nu staat alleen de "dienstwoning" (1895) van De Bovenste Molen nog aan de Loenense beek. Deze beek werd door de Familie Hackfort, eigenaren van het landgoed, verlegd om op eigen grond molens te kunnen bouwen.

8 Kasteel Ter Horst

Kasteel Ter Horst werd in 1557 gebouwd in opdracht van de Arnhemse burgemeester Baron Wijnand Hackfort als zomer- en jachtverblijf. Meer dan 300 jaar bleef het eigendom van de adellijke familie Hackfort, waaraan Loenen veel van zijn ontwikkeling te danken heeft. Het landgoed beslaat tegenwoordig 30 hectare land. Hiertoe behoren een houthandel, koetshuizen met een schuilkapel, de oranjerie en een boerderij. De duivenzolder is zeldzaam voor die tijd; alleen de rijken met veel grond konden het recht kopen om duiven te houden.

9 Huppelend water

De laan met hoge populieren heet de Peppeldreef. In 'De officiële gids voor Loenen', uitgegeven in 1929 door de Vereniging Loenens Belang, staat het volgende: Waar de boomen eindigen, zien we een alleraardigst beekje, gelijk we er zooveel op onze wandelingen hier tegenkomen. Dit heeft al bijzonder helder water, voorthuppelend over witte keitjes, tusschen bebloemde boorden. Oostelijker zien we het emplacement van het stoomtreintraject tussen Apeldoorn en Dieren. In het zomerseizoen rijden hier authentieke stoomtreinen volgens een vaste dienstregeling; een geliefde attractie. De aanleg van spoorlijnen vormde niet alleen een enorme impuls voor de industrie, het betekende ook de opkomst van het fenomeen toerisme in het begin van de 20e eeuw, waar de hiervoor geciteerde 'reisgids' op inspeelde.

hier
vrouwen

Dit Klompenpad is tot stand gekomen onder coördinatie van Stichting Landschapsbeheer Gelderland in samenwerking met diverse particuliere eigenaren, vele vrijwilligers, de gemeente Apeldoorn en andere partijen uit de streek. Klompenpaden zijn cultuurhistorische wandelroutes die particuliere terreinen, zoals landgoederen en boerenland, toegankelijk maken voor de wandelaar. Ze gaan zoveel mogelijk over historisch tracé en onverharde paden. Rust, kleinschaligheid en de combinatie van cultuur en natuur bepalen de sfeer en vertellen bewoners en wandelaars over de geschiedenis van hun omgeving. Ook het landschap heeft voordeel van de ontwikkeling van Klompenpaden: vaak worden landschapselementen hersteld en aangelegd. Door aan te sluiten bij lokale initiatieven als landwinkels, horeca en kamperen bij de boer wordt de economie van de streek versterkt.

Meer informatie over Klompenpaden: www.klompenpaden.nl.
Hier vindt u ook actuele wijzigingen of aandachtspunten.

Meer informatie over Stichting Landschapsbeheer Gelderland: slgelderland.nl

PRAKTISCHE INFORMATIE

- Rondwandeling gemarkeerd in twee richtingen met (rood) klompjes.
- U kunt de route verkorten tot 6 km (zuidelijke rondje) of 9 km (noordelijke rondje). Dit staat op de kaart aangegeven en is onderweg gemarkeerd.
- Het is mogelijk om sommige Klompenpaden te combineren. Eventuele overstap-punten zijn aangegeven op de kaart en ter plekke in het veld.
- De nummers op de kaart verwijzen naar bezienswaardigheden langs de route die beschreven worden in deze folder.
- Routenavigatie en informatie over landschap en cultuurhistorie is ook beschikbaar via de Klompenpaden app.
- Het Klompenpad is niet geschikt voor kinderwagens en rolstoelen vanwege de smalle en onverharde paden. Stevig en waterdicht schoeisel wordt aanbevolen.
- Honden zijn verboden op particuliere delen van het Klompenpad om verstoring van vee en wild te voorkomen. Dit is aangegeven op de openstellingsborden die u aan het begin van het particuliere terrein

productie & eindredactie tekst Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG)
Manon Wigny en SLG
eindredactie SLG
beeldmateriaal Gerard Nijhof, Eric Elbers, CODA, Iris de Boer. Op de voorkant staat een ets door H.G. Werner van kasteel ter Horst uit 1891.
opmaak Bas Reijnen
met speciale dank aan de klompenpadenwerkgroep Loenense Enkenpad en de particuliere grondeigenaren

© Stichting Landschapsbeheer Gelderland
2025, 2^e druk. Alle rechten voorbehouden

Bij vragen of opmerkingen over dit pad kunt u contact opnemen met SLG via www.klompenpaden.nl.

Dit Klompenpad is mede gefinancierd door de Provincie Gelderland, de gemeente Apeldoorn, Dorpsraad Loenen, Waterschap Vallei en Veluwe, Rabobank en de Nationale Postcode Loterij.

hier
vrouwen

Wandelen langs

beken en sprengen, over

enken en door bos in het

prachtige buiten-

gebied van Loenen

op de Veluwe

LOENENSE ENKENPAD 11 KM

KLOMPENPADEN

NIET BESTEMD
VOOR VERKOOP

LOENENSE ENKENPAD 11 KM

1 Open Erf de Grootte Modderkolk

Open Erf De Grootte Modderkolk is een biologische zorgboerderij met moestuin en potstal met brandrode runderen, waar tot 2001 een van de oudste boerderijen van Loenen staat. In de omgeving grazen 's zomers brandrode runderen op bloemrijke natuurgraslanden en 's winters staan de dieren in de potstal. De runderen danken hun naam aan de donkere kleur van hun vacht. Het is een zeldzaam oud Nederlands runderras dat van oorsprong in deze streek voorkwam. Met een fokprogramma heeft Natuurmonumenten op dit erf het ras voor uitsterven kunnen behoeden. Sinds de zomer van 2019 is hier een Herenboerderij gestart. En zijn de brandrode runderen nu eigendom van Herenboeren. Een Herenboerderij is een coöperatieve kleinschalige gemengde boerderij die eigendom is van 200 huishoudens (Herenboeren). Daarnaast hebben de boswachters van Natuurmonumenten hier kantoor en is hier de biologische zorgboerderij Verdani met theehuis en biologische winkel gevestigd.

hier vrouwen

Monument voor een held Robert Etlin

2 Monument voor een held

Begin 1945 werd de Spitfire van de Franse vliegenier Robert Etlin hier neergehaald door de Duitsers. De dominee heeft ervoor gezorgd dat Robert, van joodse afkomst, tijdelijk op de hervormde begraafplaats werd begraven. Veel Loenenaren legden ondanks een Duits verbod bloemen op het graf. Samen met de familie is er een gedenksteen

Brandrood rund

geplaatst op de plek waar Robert sneuvelde: 'Hier liet ik mijn leven voor uw vrijheid, 21 maart 1945. Passant bezin u'. De betrokkenheid van de bevolking was voor de familie Etlin aanleiding om een stichting op te richten. Met geld hieruit bezoeken de groepen 7 en 8 van de Loenense basisschool nog steeds het museum in Westerbork, het Anne Frank-huis of het Joods Historisch Museum in Amsterdam.

3 Graan op de enk

De Loenense Enk bestaat uit enkgonden. Dit zijn de akkers en graslanden die door de boeren tot in de 19e eeuw in gemeenschappelijk eigendom werden gebruikt. Door eeuwenlange bemesting met een mengsel van heideplaggen en mest uit de schaapskooien in de omgeving, is de bodem flink opgehoogd en is vruchtbare grond ontstaan. De 'open strook' - die de enk vormt tussen bos en dorp - is hier duidelijk herkenbaar. Natuurmonumenten teelt er nu verschillende soorten biologische granen. Tussen het graan groeien geurige akkerkruiden en kleurrijke planten als korenbloem, kamille en klaproos. Vanaf ongeveer half juli kleurt het graan goudgeel. Eind juli / begin augustus worden de akkers geoogst.

4 Vlinders spotten

Een oase van rust: de Harmanahof is een natuurtuin die door vrijwilligers van het IVN wordt onderhouden. De beplanting van de tuin

staat in het teken van diversiteit in flora en fauna. Spot – soms met wat geluk –, een ringslang, puttertjes, een aardhommel, kleine vuurvlieder of bruinrode heidelibel, werp een blik op het insectenhotel en misschien ook een munt in het potje.

5

Op de enk is 't goed kiek'n

Een enk is een hoger gelegen akker. Wel driekwart van Loenen wordt omgeven door enken, die van oudsher afgebakend waren door een enkwal. Zulke wallen konden wel 2 meter hoog zijn en werden opgeworpen om wild buiten en vee binnen te houden. De enkwal van Loenen is een van de best bewaarde wildwallen in Nederland en hier en daar nog duidelijk te herkennen. Het landschap waar het Loenense Enkenpad loopt, vormt de overgang van het Veluwemassief naar de IJsselvallei. Het hoogteverschil is hier (ca. 40 meter boven NAP) goed zichtbaar. In de verte zijn de windmolens langs de IJssel en kerktorens van Zutphen te zien.

6

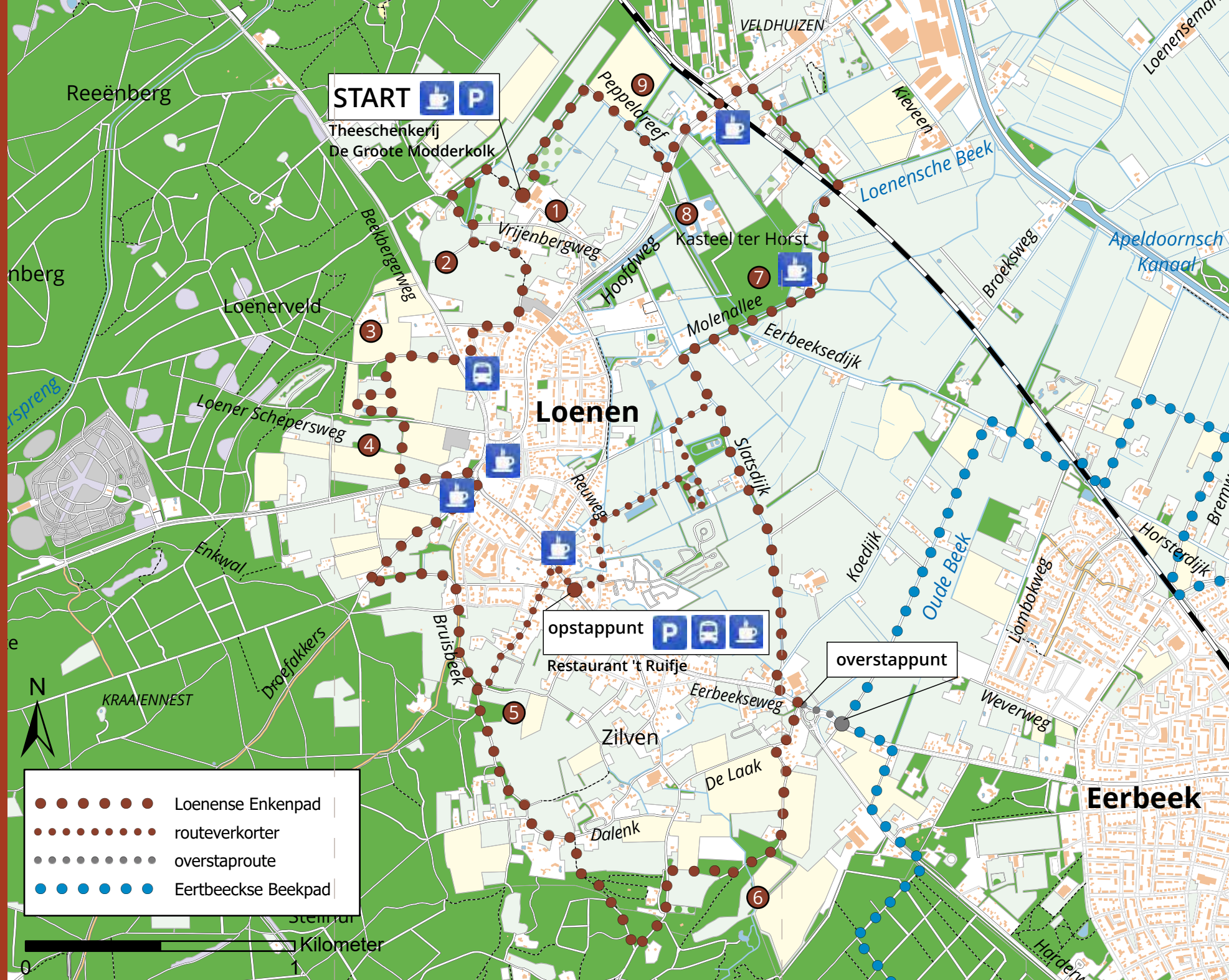
Bosklaverzuring

In mei zijn in houtwallen en langs bosranden, bloeiende tapijten te vinden van een minder bekend plantje: bosklaverzuring of witte klaverzuring – niet te verwarren met de bosanemoon waarvan het groen donkerder is. Het blad heeft een wat zurige smaak. Het plantje vestigt zich ook graag in en rond de drooggevalen bedding van de Loenense beek die we hier kruisen.

Graan op de enk

LOENENSE ENKENPAD 11 KM

START ☕ P

Theeschenerij
De Grote Modderkolk

Loenen

opstappunt P ☕ ☕

Restaurant 't Ruijfe

overstappunt

- Loenense Enkenpad
- ..... routeverkorter
- ..... overstaproute
- Eertbeekse Beekpad

0 1 Kilometer

Startpunt → De Grootte Modderkolk, Vrijenbergerweg 24b in Loenen Gld. Parkeren bij P2.

Opstappunt → Restaurant 't Ruyfje, Eerbeekseweg 62 in Loenen.

Openbaar vervoer → Halte Leeuwenbergweg in Loenen Gld.

Horeca → Theeschenkerij De Grootte Modderkolk, Vrijenbergerweg 24B in Loenen. Restaurant 't Ruyfje, Eerbeekseweg 62 in Loenen. Cafetaria Engelbert, Eerbeekseweg 48-B in Loenen. Café Kieveen, Hoofdweg 92 in Loenen. Hotel-Restaurant Den Eikenboom, Beekbergerweg 2 in Loenen. Hotel-Restaurant De Loenermark, Eerbeekseweg 4 in Loenen.

Rustpunt → Mini Camping Molenallee, Molenallee 28 in Loenen.

Kijk op klompenpaden.nl voor dit pad voor actuele informatie en routewijzigingen. Website en Klompenpaden app hebben altijd de meest actuele informatie.

Te gast op het erf en boerenland

Klompenpaden lopen regelmatig over het erf van een boer, langs een beekje of over een sloot. Vaak is dit privéterrein. Er wordt nauw samengewerkt met boeren en grondeigenaren die recreatief medegebruik toestaan. Zonder hun toestemming waren er niet zoveel Klompenpaden.

Honden verboden

Als wandelaar ben je te gast. Het betreden van privéterrein wordt aangegeven met een speciaal openstellingsbord. Er geldt een hondenverbod. Honden kunnen onrust veroorzaken bij vee, wild of weidevogels. Daarnaast kunnen ze ziekten verspreiden. Daarom zijn honden verboden op Klompenpaden. Wij danken u voor uw begrip.

HOE WERKT DEZE DOWNLOADBARE FOLDER

Download deze folder en druk het af in kleur (dubbelzijdig, gespiegeld langs korte zijde) voordat u gaat wandelen. U krijgt dan de folder + de wandelkaart geprint. De folder kunt u als een echte folder vouwen over de aangegeven grijze lijnen. Deze folder bevat altijd de meest actuele informatie.

hier vouwen

KLOMPENPADEN

hier vouwen

Historische foto van boerderij de Korenmaat

Lona en Sulvenda

De eerste vermelding van de nederzettingen Lona en Sulvenda stamt uit 838; een van de oudste van de Veluwe. Vanaf de middeleeuwen tot de jaren dertig van de vorige eeuw voerden een paar boerderijen vaak samen het beheer over een landbouwgebied, zo ook Lona en Sulvenda. Men beheerde kleine, kriskras verspreide percelen, meer en minder gecultiveerd. Deze markgronden, samen de Loenermark, lagen op de oostelijke flank van het Veluwemassief. Tot circa 1850 was dit massief een 'ruig' gebied; zandverstuivingen met hier en daar een berk, een eik en wat hakhoutbosjes. Daarna werd het meer en meer bebost. Gezien de gunstige ligging ontstond uit de kleine nederzettingen het dorp Loenen. Ook de in de loop van de 16de eeuw ontstane handelsroutes, oorspronkelijk niet meer dan een karrenspoor in

Ontdek het mooie buitengebied van Loenen op de overgang van het Veluwemassief naar de IJsselvallei.

Wandelen in een glooiend landschap over enken, langs sprenge, over historische landgoederen en door een vlindertuin. Klompen aan, rugzak op en gaan!

het zand, vonden hun weg via Loenen zoals die van Doesburg naar Harderwijk.

De Hervormde Kerk van Loenen is deels rijksmonument. De toren stamt uit 1557 (met klokken uit respectievelijk de 16e en de 17e eeuw); het verhaal gaat dat toen een wegkapel werd gebouwd van de stenen die overbleven van de bouw van Kasteel Ter Horst. Het onlangs gerestaureerde hek om de begraafplaats werd in 1892 geschonken door Nederlands eerste grootindustrieel Willem Scholten, domineeszoon en geboren in Loenen.

Sprengen en beken

Op de rand van het Veluwemassief bevinden zich talloze sprengkoppes. Dit zijn door mensenhanden 'aangegraven' bronnen waaruit kleine beekjes ontstonden: de sprengbeken. De Loenense Beek vormde de belangrijkste. Deze is gegraven om water-

energie te leveren voor het aandrijven van watermolens. Het merendeel van de sprengen is aangelegd in de 16e en 17e eeuw toen de Veluwse papierindustrie belangrijk begon te worden.

Sprengen en Beken